

Verenigde vergadering van de Staten-Generaal in de Ridderzaal

Dinsdag 15 september 1998

Aanvang 13.00 uur

Voorzitter: Korthals Altes

De **voorzitter**: De Verenigde vergadering der Staten-Generaal, als bedoeld in artikel 65 van de Grondwet, is geopend.

Er zijn berichten van verhindering ingekomen van de volgende leden:

Van Gent, Oedayraj Singh Varma, Van der Steenhoven, Vendrik en Harrewijn, wegens bezigheden elders;

Glasz, om gezondheidsredenen.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Ik benoem tot leden van de Commissie die Hare Majesteit de Koningin en de overige leden van het Koninklijk Huis in- en uitgeleide zal doen:

mevrouw Van Nieuwenhoven (voorzitter der commissie), mevrouw Swildens-Rozendaal, de heer Rosenmöller, de heer Hilarides, de heer Van de Camp, de heer Boorsma, mevrouw Scheltema-de Nie, de heer Baarda en de heer Van Middelkoop.

De binnenkomst van Hare Majesteit de Koningin zal worden aangekondigd door de assistent-griffier van de Tweede Kamer, de heer Floor; hij begeleidt de Commissie van in- en uitgeleide. Na deze aankondiging zal het koperensemble, bestaande uit vijf leden van het Residentie-orkest, een korte fanfare, getiteld "Il discorso della Corona" (De Troonrede) van de componist Jurriaan Andriessen ten gehore brengen. Deze fanfare wordt dit jaar voor de vijfde maal op Prinsjesdag in de Ridderzaal gespeeld.

Dit jaar heeft Diderik Wagenaar een variatie op deze fanfare gecomponeerd. Zijn variatie heet "Musica dopo l'epistola" (Muziek na de lezing) en wordt gespeeld gedurende het verblijf van Hare Majesteit de Koningin in de Koninginnekamer.

Diderik Wagenaar, geboren in 1946, studeerde muziektheorie aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Als componist is hij hoofdzakelijk een autodidact. Zijn oeuvre omvat solowerken, kamermuziek, ensemblestukken en orkestwerken. Wat Diderik Wagenaar zelf als de essentie van zijn werk beschouwt, is het integreren van tonaliteit en atonaliteit. Zijn "Trois poèmes en prose" uit 1995 voor sopraan en orkest, op teksten van Charles Baudelaire, werd in 1996 bekroond met de Matthijs Vermeulenprijs. Wagenaar is verder actief als docent muziektheorie en compositie aan het Koninklijk Conservatorium.

Op 5 juni van dit jaar is hier in de Ridderzaal plechtig herdacht dat 350 jaar geleden de Vrede van Munster werd afgekondigd. Aanwezig waren Hare Majesteit de Koningin, Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Claus, Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje, de Staten-Generaal en het kabinet. De Vrede van Munster werd destijds een eeuwige vrede genoemd, maar maakte geen einde aan oorlogen in Europa.

In het jaar waarvoor de begroting vandaag bij de Staten-Generaal wordt ingediend, zal het 100 jaar geleden zijn dat in Den Haag, na tweeënhalve eeuw van oorlogen in Europa, een internationale vredesconferentie werd gehouden. In datzelfde jaar zal het 80 jaar geleden zijn dat bij de Vrede van Versailles werd besloten tot oprichting van de

Volkenbond tot behoud van de vrede. Als uitvloeisel daarvan kwam in Den Haag het Permanente Hof van Internationale Justitie, later het Internationale Gerechtshof. Het vooruitzicht bestaat dat volgend jaar het Internationale Strafhof in Den Haag komt. Aldus is Den Haag, naast residentie van Graven van Holland, stadhouders, koningen en koninginnen, van de Staten-Generaal en de regering, ook de residentie geworden van vrede en internationale gerechtigheid.

Wij wachten nu de komst van Hare Majesteit de Koningin af.

Ik verzoek de leden van de Commissie van in- en uitgeleide, hun taak aan te vangen.

De **assistent-griffier van de Tweede Kamer**: De Koningin!

(muziek)

Hare Majesteit de Koningin, Z.K.H. Prins Claus, Z.K.H. de Prins van Oranje, Z.K.H. Prins Johan Friso, Z.K.H. Prins Constantijn, H.K.H. Prinses Margriet en mr. Pieter van Vollenhoven worden door de leden van de Commissie van in- en uitgeleide naar het troonpodium c.q. hun zitplaatsen begeleid. De leden van het Koninklijk Huis nemen plaats op de voor hen bestemde zetels.

Hare Majesteit de Koningin houdt hierna de volgende rede:

Leden van de Staten-Generaal,

In deze tijd van ongekende technologische ontwikkelingen en vervagende grenzen wordt eens temeer duidelijk hoezeer landen en volkeren van elkaar afhankelijk zijn. De wereld lijkt

Beatrix, Koningin der Nederlanden, spreekt de Troonrede uit

steeds kleiner te worden. Ingrijpende politieke, economische en maatschappelijke veranderingen elders beïnvloeden ook ons land. Conflicten en onrust dringen snel door in het dagelijks leven.

In deze onzekerheid moeten wij onze weerbaarheid vergroten en onze kwetsbaarheid verkleinen door met overtuiging te blijven investeren in alles wat samenhang en evenwicht kan bevorderen.

Zo kunnen ook wij, met andere landen, onze bijdrage leveren aan stabiliteit in de wereld. De noodzaak van hechte samenwerking met onze Europese partners is groter dan ooit.

Een evenwichtige, weerbare samenleving kenmerkt zich door goede verhoudingen tussen burgers en overheid, door verdraagzaamheid tussen burgers onderling en tussen bevolkingsgroepen. Verschillen geven kleur aan de samenleving,

maar mogen niet tot onoverbrugbare afstanden leiden. Gemeenschapszin en persoonlijke verantwoordelijkheid zijn beide nodig om antwoord te kunnen geven op de grote vraagstukken en uitdagingen van deze tijd. Veel van de voornemens voor het komende jaar staan in het teken van duurzaamheid, stabiliteit en samenwerking.

Burgers moeten kunnen blijven rekenen op een actieve, verantwoordelijke en betrouwbare overheid. De kwaliteit van bestuur, wetgeving en rechtspleging krijgt hernieuwde aandacht en wordt toegesneden op de eisen van deze tijd. Reeds dit najaar zal de regering in nauwe samenwerking met de rechterlijke macht een aanvang maken met een betere toerusting van de zittende magistratuur.

Het openbaar bestuur is aan verandering onderhevig. Het moet doorzichtiger voor de burgers zijn, het dient snel en zorgvuldig te werken en de prestaties behoren beter te kunnen worden getoetst. De regering zal initiatieven nemen tot versterking van de gemeentelijke democratie. Nog deze maand zal een staatscommissie worden ingesteld die uiterlijk eind volgend jaar advies zal uitbrengen over de wijze waarop vorm kan worden gegeven aan meer dualisme. Daarbij wordt tevens bezien hoe een eventuele invoering van de gekozen burgemeester zich tot een dual bestel zou verhouden. De regering zal spoedig een voorstel tot wijziging van de Gemeentewet indienen om een grotere invloed van burgers op de benoeming van de burgemeester mogelijk te maken.

Veiligheid gaat de gehele gemeenschap aan. Voor een veiliger Nederland is meer nodig dan uitsluitend grotere inspanningen van politie en justitie. Integrale veiligheidsplannen – opgesteld en uitgevoerd door overheid, burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen – brengen dit tot uitdrukking. De verruiming van middelen voor politie en justitie zal samengaan met een doeltreffender aanwending van de reeds beschikbare capaciteit.

De verantwoordelijkheid voor het centrale beheer van de politie komt bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties te liggen. De minister van Justitie blijft verantwoordelijk voor de rechtshandhaving.

Alle overheidsgeledingen dragen zorg voor de cohesie in onze samenleving. Een nieuw bestuursakkoord met gemeenten en provincies zal de basis hiervoor versterken. Veel aandacht is nodig voor de positie van jongeren. Met de meeste jongeren gaat het gelukkig goed. Maar er zijn ook ernstige problemen. Aan een samenhangende, effectieve aanpak van jeugdcriminaliteit zal hoge prioriteit worden gegeven. Nauwe samenwerking tussen justitie en lokaal bestuur staat daarbij voorop. Om het functioneren van jeugdvoorzieningen te verbeteren wordt een nieuwe Wet op de Jeugdzorg voorbereid.

Het toenemend geweld op straat raakt ons allen. Regering en gemeenten spannen zich in om deze zorgwekkende ontwikkeling te keren. De ervaringen hebben inmiddels geleerd dat een grote maatschappelijke bereidheid bestaat om de handen ineen te slaan bij het werken aan oplossingen.

De Nederlandse samenleving laat een steeds bredere schakering aan culturen, godsdiensten en etnische groepen zien. Dit weerspiegelt zich vooral in onze steden. De stad moet voor alle bevolkingsgroepen aantrekkelijk zijn om in te wonen. In 1999 zullen nieuwe afspraken worden gemaakt gericht op versterking van de sociale en economische infrastructuur en op verbetering van de woonomgeving in onze steden. Hiervoor komt extra geld beschikbaar. Bij het herstel van de vitaliteit en leefbaarheid is een actieve betrokkenheid van bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers onontbeerlijk.

Door instabiliteit elders in de wereld raken veel mensen ontheemd en slaan op de vlucht. De regering zal nog in de loop van het komende begrotingsjaar, met inachtneming van internationale verdragsverplichtingen, voorstellen tot wijziging van de Vreemdelingenwet aan u voorleggen. Uitgangspunt is dat, onder voortzetting van een streng en rechtvaardig asielbeleid, procedures worden verkort. Langdurige onzekerheid is in niemands belang. Personen van wie is vastgesteld dat zij niet rechtmatig in Nederland mogen blijven, dienen zo spoedig mogelijk ons land te verlaten. In geval van toelating moeten alle inspanningen worden gericht op integratie.

Cultuur is zowel voor de samenleving in haar geheel als voor de individuele burger van grote waarde en kan een bijdrage leveren aan integratie en cohesie in onze maatschappij. Cultuureducatie krijgt daarom een belangrijker plaats in het onderwijs.

Media en cultuur kunnen elkaar wederzijds versterken. Nieuwe eisen en verantwoordelijkheden die de informatiesamenleving met zich meebrengt, vragen ook in het mediabeleid om een antwoord.

Een kennisintensieve samenleving als de Nederlandse maakt het wenselijk dat eenieder kennis en vaardigheden op peil weet te houden. De regering zal hieraan een krachtige bijdrage leveren. In het onderwijs zal bijzondere aandacht blijven uitgaan naar het voorkomen en tegengaan van achterstanden.

Het is de taak van het onderwijs om kwaliteit te verhogen en kansen te scheppen. De regering zal hierin meer investeren. Dit komt tot uitdrukking in een verdergaande verkleining van de klassen in het basisonderwijs. Voor het voortgezet en beroepsonderwijs wordt extra geld vrijgemaakt. Volgend jaar wordt financiële ruimte geboden voor de verdere introductie van informatie- en communicatietechnologie in scholen. In bibliotheken zullen computers worden geplaatst om meer burgers de kans te geven daarmee te leren omgaan.

Goede lerarenopleidingen en adequate arbeidsvoorwaarden zijn vereisten voor hoogwaardig onderwijs. De regering zal voorstellen doen inzake functiedifferentiatie en modernisering van de arbeidsverhoudingen.

Het economisch beleid biedt ruimte aan slagvaardig ondernemerschap en stimuleert tot duurzaamheid en vernieuwing. Alleen een gezond en concurrerend bedrijfsleven is voldoende in staat zich tijdig aan te passen aan nieuwe economische en technologische ontwikkelingen.

De gevolgen van de informatiemaatschappij zijn ingrijpend. Traditionele verhoudingen veranderen en vragen om een nieuwe manier van leren en werken. Niet alleen aan bestaande bedrijven maar ook aan startende ondernemingen kunnen deze ontwikkelingen nieuwe kansen bieden.

1999 is het laatste jaar waarin computers gereedgemaakt kunnen

worden voor de eeuwwisseling. De regering zal er alles aan doen om te voorkomen dat de uitvoering van de publieke taken wordt belemmerd. Ook het bedrijfsleven zal het millenniumprobleem creatief en energiek moeten aanpakken.

Vanaf 1 januari aanstaande is onze gulden onlosmakelijk gekoppeld aan de nieuwe gezamenlijke Europese munt, de euro. De bereikte convergentie van de verschillende economieën biedt het vertrouwen dat de euro over een solide basis zal kunnen beschikken. De voltooiing van de Economische en Monetaire Unie spoort ons aan tot verdergaande samenwerking en integratie op andere terreinen.

Door de gunstige economische ontwikkeling, het gevoerde beleid en de constructieve opstelling van sociale partners is de groei van de werkgelegenheid de afgelopen jaren veel omvangrijker geweest dan eerder werd verwacht. Ook in 1999 zal de werkgelegenheid toenemen, zij het minder spectaculair. De geregistreerde werkloosheid daalt naar verwachting tot onder de 5%. Sinds 1980 is dat niet meer voorgekomen. De risico's zijn echter duidelijk groter dan de afgelopen jaren, nu de economische vooruitzichten voor belangrijke delen van de wereld ongunstiger worden.

Dit noopt tot behoedzaamheid. Wij mogen de gunstige resultaten op sociaal-economisch gebied van de afgelopen jaren niet in de waagschaal stellen. Een verantwoorde loonontwikkeling blijft met het oog op een voortgaande groei van de werkgelegenheid van het grootste belang. De regering zal in overleg met de sociale partners bezien op welke wijze werknemers en werkzoekenden beter kunnen worden toegerust voor de veranderende arbeidsmarkt. In het bijzonder de positie van oudere werknemers verdient daarbij veel aandacht.

Het tekort van de overheid zal in 1999 naar verwachting 1,3% bedragen. Een verdere daling is de komende jaren mogelijk, zeker bij een meevallende economische groei. De schuld van de overheid is nog steeds te hoog.

De komende jaren zullen extra middelen beschikbaar komen voor belangrijke maatschappelijke prioriteiten. In totaal bieden de begrotingsvoorstellen een additionele ruimte van ruim 2,5 miljard gulden. De begroting voorziet ook in

besparingen. Onder meer door een grotere doelmatigheid bij de uitvoering van publieke taken kan volgend jaar een uitgavenbeperking van bijna 1,5 miljard gulden worden bereikt.

In verband met de noodzaak de vermogenspositie van de sociale fondsen op peil te brengen is volgend jaar enige lastenverzwaring helaas onvermijdelijk. Desondanks is de verwachting omtrent de koopkrachtontwikkeling over het algemeen positief. Door de invoering van een nieuw belastingtarief worden de laagste inkomens extra ondersteund. Voorts zijn voor kwetsbare groepen ruimere middelen beschikbaar. De regering blijft armoede en sociale uitsluiting met kracht bestrijden.

Een te groot aantal langdurig werklozen heeft moeite de weg naar de arbeidsmarkt te vinden. Om aan hen begeleiding te bieden waar dat mogelijk is, zal in 1999 een start worden gemaakt met een zogeheten sluitende aanpak, die beoogt aan alle werkzoekenden een aanbod voor werk of scholing te doen. De regeling Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen wordt op belangrijke onderdelen verruimd.

Om een beter evenwicht te bereiken tussen zorg en arbeid, sociale participatie en vrije tijd voor mannen en vrouwen, zal de regering een Kaderwet Arbeid en Zorg indienen. Voorrang zal worden gegeven aan een voorwaardelijk wettelijk recht op deeltijdarbeid. Persoonlijke, sociale en economische belangen versterken elkaar in een modern emancipatiebeleid. De kinderopvang en naschoolse opvang krijgen in de komende jaren een belangrijke financiële impuls. Er wordt een wetsvoorstel Basisvoorziening Kinderopvang voorbereid.

Zowel de economische groei als de toenemende omvang van de bevolking beïnvloedt ons milieu. De regering streeft naar vermindering van de druk op het milieu, ook bij voortgaande groei van productie en consumptie. Nieuwe afspraken met bedrijven zijn nodig over milieuvriendelijke technologie, energiezuinige producten, hergebruik van materialen en vermindering van afval. Op de naleving van milieuwetten zal nauwgezet worden toegezien.

De uitstoot van broeikasgassen stelt Nederland, evenals andere landen, voor zware opgaven. Om de

overeengekomen reductie-doelstellingen te bereiken is een grotere inspanning op het gebied van energiebesparing en duurzame energie vereist. De regulerende energiebelasting zal vanaf volgend jaar in drie stappen worden verhoogd. De opbrengst wordt teruggestuurd naar burgers en bedrijven. Een deel hiervan wordt ingezet om bedrijven tot energiebesparing te stimuleren. Voorts wordt een regeling voorbereid die de aanschaf van energiezuinige apparatuur voor burgers aantrekkelijker maakt. De regering maakt extra geld vrij voor duurzame energie, in het bijzonder voor een snellere introductie van zonne-energie.

De groei van de economie leidt tot een groter beslag op de schaarse ruimte in ons land. Nog dit jaar zal de regering u een schets voor de toekomstige inrichting van Nederland voorleggen. De spanning tussen de behoefte aan ruimte voor de individuele burger en de wens tot het behoud van de collectieve waarden van natuur en landschap wordt steeds sterker voelbaar. De druk op de landbouw is groot, mede omdat de maatschappelijke functies van het landelijk gebied anders worden gewaardeerd. In de eerste helft van 1999 zullen de hoofdlijnen worden geformuleerd van het beleid op het gebied van landbouw, veeteelt en natuur. Het doel is een nieuwe impuls te geven aan de vitaliteit van ons platteland.

De mobiliteit neemt snel toe. Dit stelt ons allen voor ernstige problemen. Files brengen hoge kosten met zich mee en geven bovendien aanleiding tot ergernis. De regering stelt grote bedragen beschikbaar voor verbetering van de achterlandverbindingen en de bereikbaarheid van onze economische centra. Dit najaar kunt u nadere voorstellen verwachten voor de bestemming van de middelen die daarvoor zijn gereserveerd. De eerste proeven met rekeningrijden worden binnenkort gestart. Investeren in nieuwe vervoerssystemen is nodig en ook economisch aantrekkelijk.

De regering acht het van grote waarde dat voor beslissingen over belangrijke infrastructurele werken zo veel mogelijk begrip en steun wordt verworven. In samenwerking met andere overheden en maatschappelijke groeperingen wordt een nota over het nationale verkeers- en vervoersbeleid voorbereid.

Binnen enkele maanden zal de regering haar inzichten aan u voorleggen omtrent een mogelijke ruimere benutting van Schiphol op langere termijn. Voorts zal de regering nog dit jaar haar voorname formuleren inzake een eventuele aanvullende locatie om de groei van de luchtvaart op te vangen. Hierbij worden de randvoorwaarden van milieu, gezondheid en veiligheid in acht genomen.

Gezondheid is een groot goed. Ons stelsel van gezondheidszorg is weliswaar van hoge kwaliteit, maar verbeteringen zijn wel nodig. Er komt meer geld beschikbaar voor de zorgsector, waardoor het volume met ruim 2% per jaar kan groeien. Duidelijke keuzen blijven nodig over de vraag waar en hoe het geld zal worden uitgegeven. De nadruk wordt gelegd op de zorg voor ouderen en gehandicapten en op de thuiszorg. Verbetering van kwaliteit, vermindering van werkdruk en verkorting van wachttijden staan centraal.

In goede samenwerking zal inhoud worden gegeven aan de verantwoordelijkheden van de overheid en de zorgsector zelf. Dit is de kern van de nieuwe bestuursafspraken die de regering voor ogen staan.

De regeling inzake eigen bijdragen voor de ziekenfondsverzekering wordt met ingang van 1 januari 1999 ingetrokken, evenals de toegangsbijdrage voor de thuiszorg en voor ouder- en kindzorg. Om de kosten van de geneesmiddelen te beheersen zal een reeks van maatregelen worden getroffen gericht op kwaliteit, kosteneffectiviteit en doelmatigheid. Dit najaar zal u een plan van aanpak worden gezonden.

Mensen bereiken een hogere leeftijd dan vroeger en blijven langer gezond en vitaal. Het is zeer gewenst dat ouderen zo lang mogelijk actief aan de samenleving deelnemen. Zo wordt ook de band tussen de generaties versterkt.

Voor het sportbeleid wordt meer geld uitgetrokken. Het maatschappelijk belang van sport is zichtbaar in tal van activiteiten. De amateursport als basis van de sportbeoefening zal verder worden gestimuleerd. Over de topsport zal de regering u nog dit najaar een beleidsnota toezenden.

Nederland wenst bijdragen te blijven leveren aan de handhaving van de internationale rechtsorde. De aanwijzing van Den Haag als standplaats van het op te richten Internationaal Strafhof is een blijk

van waardering voor de Nederlandse inspanningen.

Stabiliteit en veiligheid zijn helaas geen zekerheden voor iedereen. Dagelijks worden wij via de media geconfronteerd met conflicten; dichtbij in Europa, maar ook verder weg. Alleen samen met andere landen kan Nederland een bijdrage leveren aan een wereld die stabiel en veiliger is. De regering spreekt de hoop uit dat het Verdrag van Amsterdam spoedig door u zal worden goedgekeurd. Dat is noodzakelijk om tot de volgende stappen in het integratieproces te kunnen overgaan en een goed antwoord te geven op de uitdagingen van de volgende eeuw. De Europese Unie dient zich daarop tijdig in te stellen. Het is van groot belang dat de uitbreiding van de Unie voortvarend en zorgvuldig wordt voorbereid. Aanpassing van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, het structuurfondsenbeleid en de wijze waarop de Unie wordt gefinancierd, is noodzakelijk. De onderhandelingen daarover zullen veel creativiteit en energie vragen.

Onze vrede en veiligheid wordt gewaarborgd door de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, die in april 1999 haar vijftigjarig bestaan viert en bij die gelegenheid drie nieuwe lidstaten zal verwelkomen. De NAVO blijft van essentiële betekenis bij het voorkomen en

indammen van conflicten die de internationale veiligheid bedreigen. De transatlantische banden zijn ook op andere terreinen van bijzondere waarde.

Uiterlijk begin volgend jaar ontvangt u een brief met de uitgangspunten voor de nieuwe Defensienota. Daarin zal worden ingegaan op de omvang, de structuur en de toerusting van onze krijgsmacht.

Grote inspanningen blijven nodig om de kwetsbare positie van de armste mensen in de wereld te verbeteren. Structurele armoedebestrijding is de centrale doelstelling van de Nederlandse samenwerking met ontwikkelingslanden. Het gaat daarbij om het stimuleren van participatie door de mensen zelf, voorrang aan basisvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg, een zuinig gebruik van natuurlijke hulpbronnen en een goed bestuur. Constante aandacht voor de effectiviteit van de hulp is een vereiste. Nederland blijft zich inzetten voor de versterking van de positie van ontwikkelingslanden in de wereldeconomie.

De Nederlandse regering hecht grote waarde aan de verdere ontwikkeling van de constructieve betrekkingen met de Nederlandse Antillen en Aruba. De regering van de Nederlandse Antillen staat voor de zware taak de zorgwekkende

financieel-economische problemen aan te pakken. De rol van het Internationaal Monetair Fonds is hierbij van groot belang. Verhoging van de kwaliteit van het openbaar bestuur en de rechtshandhaving verdienen in alle drie de landen van het Koninkrijk nadrukkelijk aandacht.

Leden van de Staten-Generaal.

Het fundament van een democratische samenleving wordt gevormd door vertrouwen tussen burgers en bestuur en tussen burgers onderling. Veranderingen, dichtbij en ver weg, stellen hoge eisen aan onze weerbaarheid en het vermogen om de cohesie in onze maatschappij te behouden en te versterken. Regering en volksvertegenwoordiging hebben in dezen een bijzondere opdracht.

Van harte spreek ik de wens uit dat u uw verantwoordelijke taken met toewijding en grote inzet zult vervullen, in het vertrouwen dat velen met mij u wijsheid toewensen en om zegen voor u bidden.

De **voorzitter**: Leve de Koningin! Hoera, hoera, hoera!

Hare Majesteit de Koningin en de overige leden van het Koninklijk Huis begeven zich, begeleid door de Commissie van in- en uitgeleide, naar de Koninginnekamer.

De **voorzitter**: Ik breng in herinnering dat uitsluitend de leden van het Corps Diplomatique nu uit de Ridderzaal vertrekken. Willen alle overige aanwezigen hun zitplaatsen weer innemen?

Pas wanneer Hare Majesteit de Koningin, Z.K.H. Prins Claus en Z.K.H. de Prins van Oranje de Koninginnekamer zullen verlaten, zal ik u vragen weer te gaan staan. Dit houdt in dat u wordt verzocht te blijven zitten wanneer Z.K.H. Prins Johan Friso, Z.K.H. Prins Constantijn, H.K.H. Prinses Margriet en mr. Pieter van Vollenhoven en hun gevolg uit de Koninginnekamer komen om zich naar de uitgang te begeven.

Zoals eerder door mij aangekondigd, zal het koperensemble van het Residentie-orkest "Musica dopo l'epistola" (Muziek na de lezing) van Diderik Wagenaar ten gehore brengen.

(muziek)

De **voorzitter**: Hare Majesteit de Koningin verlaat thans de Ridderzaal. Ik verzoek u, te gaan staan.

(Hare Majesteit de Koningin verlaat de Ridderzaal)

De **voorzitter**: Wij wachten nu zittend de terugkeer af van de leden van de Commissie van in- en uitgeleide.

Ik deel u nog mede dat straks, na het sluiten van de vergadering, de leden van de Eerste en Tweede Kamer als eersten door de hoofdingang de Ridderzaal zullen verlaten. Ik verzoek de overige aanwezigen de Kamerleden daartoe de gelegenheid te geven door, nadat ik de vergadering heb gesloten, nog een kort ogenblik te blijven zitten.

De Commissie van in- en uitgeleide keert terug.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (voorzitter van de Commissie van in- en uitgeleide): Mijnheer de voorzitter! De Koningin heeft de Ridderzaal verlaten.

De **voorzitter**: Ik dank de leden van de Commissie voor het verrichten van hun taak en ontsla hen van verdere verplichtingen.

Ik dank de leden van het Residentieorkest voor hun muzikale bijdragen.

Ik sluit de Verenigde vergadering.

Sluiting 14.02 uur